

Sara Dalgaard Christoffersen

Pædagogik som selvstændig videnskab

Pædagogik som tværfaglig videnskab diskuteret i en tværvidenskabelig sammenhæng.

ABSTRACTS

The main theme of this article concerns ways of understanding theory of education, pedagogy, as an independent scientific discipline, despite the fact that pedagogy can be defined as interdisciplinary. The study is contextualized within an intern-professional field and focuses on an interdisciplinary theme connected to university politics. The article argues that there is an existing duality between scientific ideals concerning independence and the interdisciplinary aspects of pedagogy. Finally, this study concludes that there is a need for further clarification concerning pedagogy as independent scientific discipline and a definition of pedagogy as intradisciplinary rather than interdisciplinary is suggested in order to do so.

Artiklens overordnede tema beskæftiger sig med, hvordan man kan forstå pædagogik som selvstændig videnskab, hvilket er en problematik, som aktualiseres af pædagogikkens relation til hjælpediscipliner. Problematikken undersøges i det internt pædagogiske felt og perspektiveres i relation til en universitetspolitisk strømning med særligt fokus på tværfaglighed. Den analytiske fremstilling tydeliggør en dobbelthed mellem pædagogikkens interdisciplinære karakter og de etablerede idealer, der sætter rammerne for, hvad der forstås som selvstændig videnskab. Slutteligt konkluderes det, at den pædagogiske videnskab behøver yderligere afklarende og identificerende arbejde, og at relationen til hjælpedisciplinerne måske kan bearbejdes ved at definere pædagogikken som intradisciplinær fremfor interdisciplinær.

EMNEORD:

videnskabsforståelser, selvstændighed, tværvidenskabelighed, tværfaglighed og pædagogik.

HJÆLPEDISCIPLINER SOM PROBLEM

Den pædagogiske videnskab har gennem fagets levetid været præget af forsøg på bearbejdninger og afklaringer vedrørende videnskabelig selvstændighed i det interne pædagogiske forskningsfelt. Der er i og for sig ikke noget opsigtsvækkende i, at en specifik videnskab reflekterer over fagets afgrænsninger, definitioner eller den særlige genstand, der knytter sig hertil, men for pædagogikkens vedkommende kræver forsøgene på afklaring alligevel en særlig opmærksomhed. Grunden er, at forskerne i det interne pædagogiske forskningsfelt i disse bearbejdninger forsøger at forklare, hvordan pædagogikken kan betragtes som en selvstændig videnskab, samtidigt med at den videnskaben bedrives ved at låne metoder og erkendelsesorienteringer fra andre videnskabelige discipliner.

Brugen af hjælpediscipliner fremstår altså som et problem, når man i det interne pædagogiske felt forsøger at afgrænse videnskaben og definere denne som selvstændig. I artiklen tager jeg udgangspunkt i denne problematik og forsøger at forstå, hvordan spørgsmålet om selvstændighed atter aktualiseres og genopstår med nye nødvendigheder i relation til et universitetspolitisk fokus på tværfaglighed og tværvidenskabelig vidensproduktion.

Videnskabsforståelsens betydning

Når den pædagogiske videnskabs selvstændighed forstås som en problematik, der kræver bearbejdning, så hænger det på den ene side sammen med pædagogikkens karakteristiske brug af hjælpediscipliner og på den anden side et overordnet videnskabsideal med fokus på egen teori og metode, der inden for det pædagogiske forskningsfelt knyttes til forestillingen om selvstændig videnskab. Denne videnskabsforståelse fungerer altså retningsgivende for måden, hvorpå man forsøger at forstå pædagogikken som selvstændig. Her skabes en tilsyneladende uforenelighed mellem det, der forstås som selvstændig videnskab og selve pædagogikkens karakter.

Begrebet hjælpedisciplin henviser i denne sammenhæng til det faktum, at den pædagogiske videnskab bedrives og belyser sin genstand ved brug af erkendelsesorienteringer, teori og metode fra andre videnskaber (Grue-Sørensen, 1965). Det er også denne relation og brug af hjælpediscipliner, der foranlediger en forståelse af, at den pædagogiske forskning kan betegnes som interdisciplinær og til dels som en bindestreks-disciplin (Borgnakke, 2008, 8). Siden fagets opståen har brugen af hjælpediscipliner udviklet sig, og der er kommet flere til - i dag inddrages eksempelvis psykologi, filosofi, sociologi og antropologi mv. (Bayer, 1999; Østergaard Andersen, 2012; Grue-Sørensen, 1965; Callewaert, 1987; Borgnakke, 2008).

Mens der på den ene side eksisterer en videnskabsforståelse i det interne pædagogiske felt, der lægger op til en afgrænsning af den pædagogiske videnskab og som

---

giver anledning til at problematisere pædagogikkens relation og brug af hjælpediscipliner. Så må den pædagogiske videnskab, som institutionaliseret fag på humaniora, på den anden side også forstås som influeret af nye strømninger og tiltag fra universitetspolitisk side og dermed også eventuelle nye videnskabsforståelser.

Nye strømninger

Den Humanistiske Tænk tank, hvis arbejde udkom i rapporten *HumanT – hvad er det moderne humaniora?* i foråret 2011, er et udtryk for en sådan strømning. Tænk tankens arbejde, som er udført på initiativ af daværende dekan for Det Humanistiske Fakultet, Kirsten Refsing, udtrykker en ny tilgang, der i særlig grad fokuserer på værdien og vigtigheden af tværfaglig vidensproduktion på humaniora. I denne forbindelse afhænger vurderingen og anerkendelsen af den videnskabelige disciplins selvstændighed ikke længere af krav, der udspringer af den videnskabsforståelse, som det internt pædagogiske felt søger at leve op til. I stedet fokuseres der på evnen til at indgå i tværfaglige videnskabelige projekter samt nytten af den viden, der produceres (HumanT, 2011). Her er altså tale om nye idealer knyttet til videnskab, som aktualiserer andre perspektiver på selvstændighedsproblematikken og relationen til hjælpedisciplinerne.

Samtidig medfører strømmingen også et andet fokus i forhold til selvstændighedsproblematikken, og man må spørge, hvilken type selvstændighed, idealet om at kunne spille sammen med andre videnskaber, kræver af den pædagogiske videnskab? I artiklen tager jeg altså afsæt i en forståelse af, at aktuelle videnskabsforståelser har betydning, når pædagogikken søges forstået som selvstændig videnskab. Ærindet er at vise, hvordan de nye idealer og syn på videnskabelighed knyttet til det tværfaglige paradigme giver pædagogikken mulighed for at blive forstået som selvstændig videnskab, og hvordan det samtidig forstærker nødvendigheden af et yderligere afklarende arbejde inden for det pædagogiske forskningsfelt. Et afklarende arbejde, hvor der er specifikt fokus på identificeringen af det særligt pædagogiske ved videnskaben og en refleksiv, bevidst bearbejdning af forholdet til hjælpedisciplinerne i forlængelse heraf.

Den paradoksale relation til hjælpedisciplinerne

Forståelsen af relationen til hjælpedisciplinerne som en problematik er ikke af nyere dato, men kan i højere grad forstås som en grundlæggende diskussion, der har været aktuel siden og end da før fagets selvstændige videnskabelige etablering ved Københavns Universitet (Grue-Sørensen, 1965, 9-11). Knud Grue-Sørensen blev i 1955 ansat som Danmarks første professor i pædagogik, og hans akademiske baggrund består netop af to af pædagogikkens hjælpediscipliner, nemlig psykologi og filosofi (Nordenbo, 1984, 85-86). Grue-Sørensen pointerede, hvordan den filosofiske og psykologiske tilgang danner afsæt for helt forskellige problematiseringer og der-

---

med også medfører forskellige perspektiver, når de inddrages i den pædagogiske videnskab (Grue-Sørensen, 1965). Dermed tydeliggjorde han også en pointe om, hvordan de forskellige hjælpediscipliner har væsentlig betydning for karakteren af den pædagogiske viden, der produceres og dermed også bidrager til den pædagogiske videnskab på forskellig måde. På samme tid, problematiserede han dog også de to hjælpediscipliners videnskabelige uforenelighed, som resulterer i, at den pædagogiske videnskabs fremstår som et konglomerat (Grue-Sørensen, 1965, 25).

Dét, der fungerer samlende for den pædagogiske videnskab, er ifølge Grue-Sørensen knyttet til beskæftigelsen med den særlige pædagogiske genstand. I forhold til at belyse denne genstand, opdragelsen, er hverken den praktiske filosofi eller psykologi alene tilstrækkeligt. Dermed lægger Grue-Sørensen an til et paradoks i pædagogikkens relation til hjælpedisciplinerne: På samme tid som hjælpedisciplinerne er nødvendige for at kunne belyse den pædagogiske genstand og altså bedrive pædagogisk videnskab, så medfører brugen af disse hjælpediscipliner problemer i forhold til at forstå pædagogikken som selvstændig videnskab, fordi den får karakter af et konglomerat.

Når bearbejdning af relationen til hjælpedisciplinerne ender med en problematisering og kun en delvis selvstændiggørelse, så hænger det sammen med det videnskabsideal, som Grue-Sørensen knytter an til formuleringen om selvstændig videnskab. Idealet er en videnskab med konsensus mellem erkendelse, teori og metode, hvilket står i modsætning til pædagogikkens brogede billede. Med afsættet i denne forståelse af videnskab umuliggøres selvstændigheden altså grundet pædagogikkens relation og brug af hjælpedisciplinerne, og Grue-Sørensen står på ny over for arbejdet med at behandle relationen til hjælpedisciplinerne. Det er således videnskabsidealet, der fungerer retningsgivende for bearbejdningen af relationen til hjælpedisciplinerne, på samme tid, som det fungerer udslagsgivende for resultatet, og konsekvensen er, at det afklarende arbejde kun resulterer i en delvis selvstændiggørelse.

EN INTERN BEARBEJDELSE OG FORSTÅELSE

Videnskabsforståelsen og dermed idealerne, der knytter sig hertil, har også betydning for, hvordan de afklarende bearbejdninger, siden Grue-Sørensens bud, er blevet manøvreret i det pædagogiske forskningsfelt.

Traditionelt set er problematikken blevet udfoldet i et internt pædagogisk felt, hvor bearbejdningerne dermed har været orienteret mod særlige forståelser af, hvad der betragtes som rigtig selvstændig videnskab. Den kreds af pædagogiske forskere, som i artiklen bruges til at tydeliggøre disse bearbejdninger og videnskabsforståelser, repræsenteres ved Knud Grue-Sørensen (1965), Staff Callewaert (1987 & 1994),

---

Søs Bayer (1999) og Peter Østergaard Andersen (2007 & 2012) og Karen Borgnakke(2008). Teksterne udtrykker forskellige positioner, men fælles er, at bidragene kan forstås som refleksioner og afklaringer, der er betydningsfulde for det pædagogisk videnskabelige arbejde og derfor både inkluderer forsøg på afklaringer om, hvordan pædagogik skal forstås som videnskabeligt fag, hvad der karakteriserer pædagogikken og hvordan forholdet til hjælpedisciplinerne skal forstås.

Med begrebet internt, henvises til den måde, hvorpå afklaringerne og diskussionerne foregår inden for dette felt. Således henvender teksterne sig til andre pædagogiske tænkere, om det så er nye studerende inden for faget i bogen *Klassisk og moderne pædagogik*, eller eksempelvis læsere af tidsskriftet: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*. Der er altså tale om forsøg på at forstå og afklare pædagogik som selvstændig videnskab inden for en pædagogisk videnskabelig kontekst. Denne skal dog ikke forstås som en isoleret celle, men i højere grad som i sammenhæng med andre kontekster fx *akademia*, *humaniora* som institution og samfund, hvilket følgelig har betydning for den videnskabsforståelse, der eksisterer i det pædagogisk interne felt (Højberg, 2009).

At anderkendes som selvstændig videnskab

Når pædagogikken søger at forstå sig selv som selvstændig videnskab ved bearbejdningsrelationer i relation til bestemte videnskabsforståelser, så udtrykker det et behov for at opnå anerkendelse som legitim videnskab.

I den internt pædagogiske kontekst, eksisterer der en forståelse af, at en art ekstern anerkendelse er vigtigt, for at pædagogikken kan forstås som selvstændig videnskab. Således fremhæver Bayer (1999, 50), hvordan pædagogik sent etableredes som videnskabeligt fag ved universitetet, fordi faget havde problemer både med at anerkendes som selvstændigt og videnskabeligt. Interessant er det også, at både hun og Østergaard Andersen (2012, 90) fremhæver institutionaliseringen af faget som starten på historien om pædagogik som videnskab, og derfor også fremhæver anerkendelsens betydning for muligheden for at forstå pædagogik som selvstændig videnskab. Dermed kan vi også forstå videnskabsforståelsen, som man i bearbejdningerne forsøger at få pædagogikken til at passe ind i, som udtryk for en betydningsfuld forståelse, der også eksisterer uden for den internt pædagogiske kontekst, og som den pædagogiske kontekst er indlejret i. Pointen er altså, at idealerne i det interne pædagogiske felt knytter sig til en selvfølgelig forståelse af, hvad der forstås som selvstændig videnskab inden for *akademia*. Disse forståelser fungerer altså legitimerende for, hvad der forstås som selvstændig videnskab og får følgelig betydning for, hvordan selvstændighedsproblematikken søges bearbejdet i forsøget på at opnå anerkendelse og status som selvstændig videnskab. Når anerkendelse således har en

---

mulighedsbetingende funktion i forhold til at forstå pædagogikken som selvstændig videnskab, så er det naturligt, at forståelserne og bearbejdningerne af problemfeltet på forskellige måder kredser om dette ideal.

Egen teori og metode

Forestillingen om, hvordan videnskab bedrives, og hvad der kan defineres som videnskab, er altså af betydning, når pædagogikkens interdisciplinære karakter påkræver bearbejdning.

I forlængelse af Grue-Sørensens problematisering af pædagogikkens brug af uforenelige hjælpediscipliner, så er det væsentligt at bemærke, hvordan problematikken forskydes og i nogle tilfælde kommer til at dreje sig om et spørgsmål om afhængighed. Her er problemet altså ikke, at det vi kalder pædagogisk videnskab gør brug af forskellige uforenelige discipliner, men i højere grad problematiseres det, at hvad vi forstår som pædagogisk videnskab egentlig består af discipliner, der refererer til andre videnskaber (Callewaert, 1987, 250; Østergaard Andersen, 2012, 90-94; Bayer, 1999, 50-51). Det primære fokus er altså ikke, som ved Grue-Sørensen, at opnå selvstændighed ved at leve op til idealer knyttet til en konsensus og grundlæggende overensstemmelse mellem videnskabens teorier og metoder, men i højere grad handler idealet om, at 'have sit eget'.

Der lægges an til en forståelse, hvor det selvstændige i større eller mindre grad refererer til en afgrænsning eller endda løsrivelse fra hjælpedisciplinerne. Callewaert (1987, 250) fremhæver, hvordan den pædagogiske videnskab på sigt skal udvikle sin egen teori og metode for dermed ikke længere at have brug for hjælpedisciplinerne. Hermed anes en forståelse af, at pædagogik som videnskab endnu ikke er færdigudviklet, og samtidigt må man forstå at endemålet for udviklingen, der drejer sig om egen teori og metode, relaterer sig til forestillingen om "rigtig" videnskab.

Så videnskabeligt som muligt

På samme tid og sideløbende med denne forståelse af, at rigtig videnskab kendetegnes ved at have egen teori og metode, eksisterer der også andre forståelser, der ikke først og fremmest handler om løsrivelse og at have sit eget, men som i højere grad fokuserer på, hvordan den pædagogiske videnskab bedrives videnskabeligt. Idealet er, at man i inddragelsen af hjælpedisciplinerne er reflektiv og bevidst, for at undgå at hjælpedisciplinerne dominerer og fungerer rammesættende for den pædagogiske videnskab (Bayer, 1999; Østergaard Andersen, 2012). Her gives altså i knap så høj grad anledning til at problematisere selve relationen til hjælpedisciplinen, men i højere grad vurderes videnskabeligheden ud fra måden, hvorpå hjælpedisciplinen inddrages. Ved flere af positionerne sameksisterer de to hidtil præsenterede forstå-

elser knyttet til videnskabsbegrebet.

Idealet om at inddrage hjælpedisciplinerne på en så videnskabelig måde som muligt, hænger måske sammen med en erkendelse af, at den pædagogiske videnskab aldrig vil kunne leve op til idealet om egen teori og metode, der eksisterer i academia. Videnskabsidealet, som det defineres i denne forbindelse, knytter altså pædagogikkens karakter og forståelsen af, hvad der er selvstændig videnskab sammen på en ny måde. Dermed kan vi forstå denne bearbejdning som en måde at omskrive selvstændighedsproblematikken – her handler det ikke om eksplicit løsrivelse men i højere grad om at være selvstændig i brugen af hjælpediscipliner og ikke at lade disse dominere.

Fælles for de to nævnte tilgange til begrebet selvstændig videnskab er dog stadig en forståelse af, at pædagogikken skal være fri af hjælpedisciplinerne, om der så er tale om en egentlig løsrivelse eller frihed i den forstand, at hjælpedisciplinerne inddrages med reflektiv bevidsthed.

En konstaterende ikke-problematisering

I det internt pædagogiske felt møder man også andre mindre problematiserende tilgange til relationen, og hertil følger også andre videnskabsforståelser.

Hos Karen Borgnakke bliver netop relationen til hjælpedisciplinerne ikke i så høj grad en problematisering som en egentlig konstatering. Pædagogikken er en bindestregdisciplin og den pædagogiske forskning beskrives som placeret i et interdisciplinært spændingsfelt, hvor brugen af hjælpedisciplinerne foretages ud fra forskningens interesse og tema (Borgnakke, 2008, 8). Det tydeliggøres, når pædagogikkens interdisciplinære karakter operationaliseres og indplaceres i en model, der illustrerer bevægelserne i spændingsfeltet og her er særligt fokus på begrundelserne, når hjælpedisciplinerne inddrages (Borgnakke, 2008, 9 & 13).

Placeringen af pædagogik i det interdisciplinære spændingsfelt skaber forståelsen af, at pædagogik som videnskab på en og samme tid er noget i sig selv og samtidigt en relationel disciplin. Disse betragtninger om, at pædagogikken er noget i sig selv, og altså har en vis selvstændighed, deles også af resten af det internt pædagogiske felt, men i forlængelse heraf er det interessant at bemærke, hvordan Borgnakke ikke problematiserer brugen af hjælpediscipliner og ydermere placerer den pædagogiske videnskab i en gensidig relation med hjælpedisciplinerne. Her formuleres altså, at også pædagogikken kan fungere som hjælpedisciplin (Borgnakke, 2008, 13), og dermed tydeliggøres en forståelse af, at en disciplin der bruger hjælpevidenskaber sagtens kan forstås som selvstændig videnskab, når blot det på en eller anden måde er noget i sig selv og måske også kan bidrage med noget særligt i den forskningsmæssige sammenhæng. Videnskabsidealet hænger altså sammen med det begrundede valg i brugen af

---

hjælpediscipliner og der anes et fællestræk med Bayers (1999) pointe om bevidst, re-
fleksiv inddragelse af hjælpedisciplinerne. Væsentligt at notere sig er dog at den gen-
sidige relation mellem pædagogik og hjælpediscipliner i det interdisciplinære spæn-
dingsfelt ikke på samme måde giver anledning til, at pædagogikkens videnskabelige
selvstændighed problematiseres, men at pædagogikken fremhæves som legitim vi-
denskab på lige fod med de andre discipliner i academia.

Dobbelthedens betydning

Spændingen mellem videnskabsforståelserne i det internt pædagogiske felt og for-
ståelsen af pædagogikkens karakteristiske brug af hjælpediscipliner danner baggrun-
den for en dobbelthed i relationen til hjælpedisciplinerne, hvor disse både fungerer
konstituerende og på samme tid delegitimerende i forhold til at forstå pædagogik-
ken som videnskab. Nok eksisterer der idealer om at få egen teori og metode og der-
med uafhængighed fra hjælpedisciplinerne, men dobbeltheden forstærkes i allerhø-
jeste grad, når det samtidigt konkluderes, at den pædagogiske videnskab *ikke kan*
bedrives uden brug af flere og forskellige hjælpediscipliner, da det vil være det sam-
me som at reducere pædagogikkens genstand (Grue-Sørensen, 1965; Østergaard An-
dersen 2012).

Østergaard Andersen (2012, 100) eksemplificerer dobbeltheden i relation til vi-
denskabsidealet, som at pædagogikken på den ene side risikerer at blive opfattet som
en samling deldiscipliner, men på den anden side at kunstige afgrænsninger til andre
fag medfører fare for at ryge i "isolationsfælden". Hermed tydeliggør han forståelsen
af, at relationen til hjælpedisciplinerne er nødvendig, fordi pædagogikken er tværfag-
lig, og at pædagogikken er andet og mere end blot en tværfaglig disciplin.

Callewaerts (1987, 250) tilgang til problematikken er i denne forbindelse interes-
sant, fordi han behandler relationen til hjælpedisciplinerne på en særlig måde. Det
er således ikke selve relationen til hjælpedisciplinerne, der problematiseres, ligesom
der heller ikke er en forståelse af, at hjælpedisciplinerne gør dominerende indtog i
den pædagogiske videnskab. Han problematiserer i stedet selve den pædagogiske vi-
denskab, idet han argumenterer for, at pædagogikkens gåde endnu ikke er løst. Net-
op dette træk ved den pædagogiske videnskab fremhæves som årsagen til, at pæda-
gogik ofte ikke handler om pædagogik men noget i nærheden. Hermed tydeliggøres
en forståelse af, at pædagogik er noget andet og mere end blot hjælpedisciplinerne
og at det, der skal udvikles og undersøges, er det særligt pædagogiske, nemlig pæda-
gogikkens gåde. Det er altså fra gåden, at vi kan forstå pædagogikken som selvstæn-
dig, og Callewaert lægger an til et yderligere identificeringsarbejde af det særligt pæ-
dagogiske.

Det interessante i forbindelse med det interne pædagogiske felts forståelse af problematikken er altså, at der faktisk eksisterer forskellige videnskabsforståelser, som i højere eller mindre grad gør det muligt for pædagogikken at anerkendes som selvstændig videnskab. Idealet om egen teori og metode er dog ikke blevet afløst af de andre videnskabsforståelser, men eksisterer sideløbende hermed. Det hænger sammen med behovet for anerkendelse, og det må derfor forstås at idealet om egen teori og metode eksisterer og er betydningsfuldt i academia. Status er altså, at der findes en dobbelthed, som kommer til udtryk, når den pædagogiske videnskab forsøger at legitimeres som selvstændig videnskab med afsæt i en videnskabsforståelse, der står i modsætning til pædagogikkens grundlæggende karakter. Dermed ender de nutidige forsøg på afklaringer ofte i samme situation, som Grue-Sørensens, hvor relationen til hjælpedisciplinerne stadig giver udslag i problemer med pædagogikkens egentlige status som selvstændig videnskab og fremstår som noget, der skal bearbejdes.

En dynamisk videnskabsforståelse?

Hos Callewaert (1994, 229) fremskrives både forståelser af, at videnskab skal forstås som en diskurs, der formes af sociokulturelle dynamikker, på samme tid, som der også fremkommer en forståelse af, at begrebet videnskab har en oprindelse og en egentlig 'rigtig' betydning. Det er også netop med afsæt i den forståelse af videnskabsbegrebet – som indeholdende en essens eller oprindelse, at Callewaert (1994, 229) kritiserer den pædagogiske forskning i Danmark for at være uselvstændig.

Hvor Callewaert således beskæftiger sig med at vurdere, hvad der er videnskabeligt i forbindelse med pædagogik ud fra en forståelse af, at der er noget der kan betragtes som "rigtig" videnskab, så åbner Bayers tilgang op for en forståelse af, at videnskabsbegrebets indhold og forståelsen af selvstændighed på sin vis kunne have været anderledes. Hun taler om: "*de opstillede krav, der etableres til en videnskabs selvstændighed.*" (Bayer, 1999, 51) og åbner hermed for en refleksion om, at de opstillede krav knyttet til videnskabs- og selvstændighedsbegrebet potentielt kunne have været anderledes. Det betyder dog ikke, at Bayer ikke selv fremstiller en indholdsmæssig tilgang til begreberne videnskab og selvstændighed - hun tydeliggør igennem sin tekst, betydningen af bevidsthed og refleksivitet i den videnskabelige praksis og har således selv en forestilling om, hvad der kan defineres som videnskabeligt.

Pointen er dog stadigvæk refleksion om, at videnskabs- og ligeledes selvstændighedsbegrebets indhold potentielt kunne have været anderledes. Denne forståelse kaster et interessant lys på problemfeltet - for kunne det tænkes, at spørgsmålet om videnskabelighed kunne vendes om? Så fokuspunktet ikke længere drejer sig om at få pædagogik til at passe ind i etablerede forestillinger om rigtig videnskab, men at de etablerede forestillinger herom i stedet kunne udvikles, være bredere og mere inklu-

---

derende?

Bayer mener, at den pædagogiske videnskab skal gøre tværfagligheden til en styrke og på samme tid, som udsagnet refererer til en pointe om ikke at lade hjælpedisciplinerne overtage og dominere, skal vi måske forstå denne ytring som et anslag til et opgør med etablerede forestillinger om, hvad der kan forstås som videnskab (Bayer, 1999, 51)?

Det er altså af stor betydning om man i forhold til videnskabsbegrebet taler om en endegyldig sand måde at definere videnskab på, eller om man som Bayer har en forståelse af, at idealet potentielt set kunne have været anderledes. For pædagogik som selvstændig videnskab bliver det afklarende arbejde også af forskellig karakter – handler det om at få pædagogikken til at passe ind i en rigtig forståelse af videnskab, eller kan at idealet og videnskabsforståelsen udvides og også inkludere en tværfaglig videnskab?

PÆDAGOGIKKENS SELVSTÆNDIGHED FORSTÅET I EN TVÆRVIDENSKABELIG KONTEKST.

I rapporten HumanT udtrykkes andre forståelser knyttet til videnskab, som også er aktuelle på humaniora, hvor pædagogik som videnskabeligt fag er placeret. Tænkertankens arbejde er igangsat som et institutionelt initiativ og nedsat under den overordnede overskrift: hvad er det moderne humaniora? I Kirsten Refsings oplæg, der fungerer som startskuddet til tænketankens arbejde, slås det fast, at en af tematikkerne skal dreje sig om, hvordan humaniora bliver bedre til tværfaglig vidensdeling (HumanT, 2011, 8). Man må forstå Refsings oplæg som rammesættende for tænketankens undrende arbejde, og igennem rapporten udtrykkes det tværfaglige fokus også, blandt andet i strukturen, hvor et helt kapitel er tiltænkt det særlige fokus på tværfaglig vidensproduktion (HumanT, 2011, 7).

En særlig interesse i tænketankens arbejde har været, hvordan den humanistiske forskning kan vinde samfundets anerkendelse ved at gøre nytte (HumanT, 2011). Refsing fremhæver det både som et faktum, at der på humaniora allerede foregår tværfaglig forskning, men det fremkommer også som selvfølgelig i rapporten, at der skal være mere af denne tværfaglige forskning. Hermed står det klart, at der er en forståelse af, at det moderne humaniora bør arbejde tværfagligt.

Med forståelsen af at rapporten således afspejler universitetspolitiske fokuseringer, bliver det væsentligt at forstå den pædagogiske videnskab i relation til denne strømning. Det medfører nye spørgsmål i forbindelse med diskussionen om pædagogik som selvstændig videnskab. Fra at forsøge at bearbejde pædagogikken, så denne kan forstås som selvstændig videnskab i forhold til et ideal om egen teori og metode,

---

så kommer problematikken i stedet til at dreje sig om, hvilken betydning kravet om at kunne indgå i tværfaglige samarbejder har for selvstændighedsproblemet. Hvor bearbejdningerne i det pædagogisk interne felt således sker med det fokus at anerkendes som selvstændig videnskab på lige fod med andre videnskaber inden for akademien, så må man i højere grad forstå det universitetspolitiske tiltag som et forsøg på at opnå samfundsmæssig anerkendelse. Her kommer nyttediskursen igen i spil, og dette medfører nye fokuseringer i arbejdet med videnskab og videnskabelighed.

Videnskab som vidensproduktion

Argumenterne for fokus på den tværfaglige vidensproduktion knytter sig særligt til det, der kan defineres som en nyttetænkning. Hermed menes at den viden, der produceres værdisættes særligt i forhold til, hvorvidt det kan bruges. Derudover udtaler Refsing også eksplicit, at: ”*tværfaglige projekter på mange parametre giver et større udbytte end monofaglige projekter.*” (HumanT, 2011, 8), og det fremhæves altså, hvordan den tværfaglige tilgang menes at skabe større udbytte. Det er hermed betydningen af dette udbytte, der bliver det centrale, når det videnskabelige arbejde skal vurderes og anerkendes. I forlængelse heraf, fremhæves det også i tænketankens arbejde, hvordan praktiske og aktuelle problemer i samfundet i særlig grad giver anledning til den tværfaglige forskning (HumanT, 2011, 68). Her er fokus således på at besvare disse problematikker, og det er dét, der bliver den tværfaglige forsknings succeskriterium. Forestillingen er, i forlængelse af Refsings udtalelse, at når forskningen er tværfaglig, så er man rigtigt godt på vej i forhold til at belyse forskningsgenstanden på en relevant og fyldestgørende måde.

Modsat et af de videnskabsidealene som vi mødte i den internt-pædagogiske kontekst, er der altså ved den tværfaglige tilgang ikke fokus på konsensus i erkendelsesorientering og metode i relation til vidensproduktionen. I stedet betragtes det som værdifuldt at inddrage flere forskellige videnskabelige tilgange for at kunne opnå bedst mulig vidensproduktion. På den måde er forståelsen og interessen for videnskabelighed i denne kontekst fokuseret på værdien og anvendeligheden af den tværfaglige forskning. Dét, der således betydningstilskrives som værdifuldt og meningsfuldt, afhænger altså i første omgang af, om den videnskabelige disciplin indgår i tværfaglig forskning, og på den anden side kommer legitimationen af den pågældende videnskab i denne kontekst til at afhænge af evnen til at producere viden, der kan anerkendes som nyttig. Hermed afgøres videnskabens legitimitet og status som selvstændig videnskab ikke i så høj grad ud fra et ideal om egen teori og metode. I stedet bliver det tydeligt, at projektet om at legitimeres som selvstændig videnskab kommer til at foregå med et andet fokus, fordi idealerne, der knytter sig til videnskabsforståelsen, er af en anden karakter.

Nye muligheder for pædagogik?

I den tværfaglige kontekst orienteres legitimitetsprojektet altså ikke mod idealer om rigtig videnskab med egen teori og metode, i stedet foregår jagten på legitimitet og anerkendelse med fokus hvor videnskaben legitimeres ved værdien og nytten af den viden, der produceres. Samtidigt må man tage udgangspunkt i, at alene det at forskningen karakteriseres som tværfaglig fungerer legitimerende, da dette i sig selv betragtes som mere nyttig end ikke-tværfaglig forskning. Anerkendelsens nye vilkår gør det således oplagt at reflektere over, om det giver anledning til at forstå pædagogik som selvstændig videnskab på en ny måde? I forhold til legitimitetsprojektet har pædagogikken måske nærmest et forspring grundet sin tværfaglige karakter?

Med fokus på den tværfaglige tilgangs legitimerende funktion kan relationen til hjælpedisciplinerne og det tværfaglige aspekt tilsyneladende fremstå som en styrke og dermed få en central rolle for pædagogikkens mulighed for anerkendes som selvstændig videnskab. Hermed vendes bøtten og den relation, der i det pædagogisk interne felt bruges meget energi på at bearbejde, kommer til at fremstå som en fordel. Det betyder dog ikke, at undersøgelsen og forståelsen af pædagogik som selvstændig videnskab er et uvæsentligt emne, når man noterer sig den universitetspolitiske ihærdighed knyttet til tværfaglighed. Emnet er stadig lige relevant – og der aktualiseres mange spørgsmål i relation til videnskabsidealets betydning både for pædagogik som videnskab, som institutionaliseret fag, og for selve den pædagogiske forskning. Den særlige interesse i denne artikel, knytter sig dog til refleksionen om, hvordan vi kan forstå pædagogikken som videnskab i relation til idealet om at kunne indgå i det tværvidenskabelige samarbejde med andre discipliner.

Tværfaglighed og tværvidenskabelighed

Udover at videnskab i den tværfaglige sammenhæng kommer til at handle om nytteorientering, så fremstår det også som en forudsætning for anerkendelse af den specifikke videnskab, at denne kan indgå i tværfaglige forskningsprojekter, og det er i forlængelse heraf, at selvstændighedsbegrebet bliver interessant. Men før dette selvstændighedsbegreb kan udfoldes yderligere, er det nødvendigt at klargøre en forskel på det, der betegnes tværfagligt og tværvidenskabeligt.

Det tværfaglige kan i og for sig foregå inden for en specifik disciplins eget domæne – den pædagogiske videnskab gør brug af flere forskellige hjælpediscipliner, og det er derfor vi betegner videnskaben som tværfaglig. De tværvidenskabelige projekter henviser til, at forskellige, definerede videnskaber arbejder sammen om at belyse en problematik eller et spørgsmål. Forskellen er altså, at det tværfaglige projekt kan foregå inden for en bestemt fagdisciplin ved brug af hjælpediscipliner, mens det tværvidenskabelige fordrer at forskellige videnskaber mødes og arbejder sammen om en

---

problematik, hvor den enkelte videnskab deltager med deres særlige bidrag. Når det er væsentligt at pointere denne forskel, så hænger det sammen med, at måden hvorpå HumanT bruger og eksemplificerer det tværfaglige arbejde, faktisk henviser til det, der også kan defineres som det tværvidenskabelige (HumanT, 2008, 68-82). For klarhedens skyld, må vi altså forstå de tværfaglige henvisninger som tværvidenskabelige i det følgende for at illustrere, at der henvises til videnskaber, der mødes og arbejder sammen.

I forhold til selvstændighedsbegrebet bliver det med fokus på, at den specifikke videnskab legitimeres ved det tværvidenskabelige bidrag, tydeligt, at der til den tværvidenskabelige forskning knyttes en forståelse, af at hver videnskab er – og kan noget kvalitativt, definerbart forskelligt. På samme tid kommer legitimiteten hermed også til at dreje sig om den enkelte videnskabs evne til at indgå i tværvidenskabelige projekter. Det er altså netop anerkendelsen af videnskaberne forskelligheder, der giver anledning til, at selvstændighedsbegrebet knyttes til en forståelse af at kunne indgå i relationer og samarbejde. Således betragtes værdien af den enkelte videnskabs forskningsprodukt som meget mere værdifuld i samspil med andre videnskaber forskningsprodukter vedrørende samme tema eller problematik. I det universitetspolitiske tiltag fokuseres der altså på samarbejdet mellem videnskaberne, og det interessante spørgsmål i forhold til pædagogikken er herefter at spørge, hvad kræver det at kunne indgå i dette samarbejde med andre videnskaber?

AT FORSTÅ PÆDAGOGIKKEN SOM SELVSTÆNDIG VIDENSKAB

Forståelsen af, at det tværvidenskabelige projekt stiller krav til selvstændighed, sætter diskussionen af den pædagogiske videnskabs selvstændighed i et nyt perspektiv. Her fokuseres der på pædagogikkens evne til at indgå som selvstændig videnskab i et samarbejde, og dermed aktualiseres et andet blik på diskussionerne om selvstændighed, som udfoldes i det interne pædagogiske felt.

Det nye perspektiv billedliggøres ved den forsøgsvisse indplacering af den pædagogiske videnskab i et hypotetisk tværvidenskabeligt projekt: For hvis ikke det særlige pædagogiske ved videnskaben er defineret, bliver der vel blot tale om en samling hjælpediscipliner, der indgår som en del af en anden samling discipliner i det tværfaglige projekt? Dermed risikerer man, at det særlige pædagogiske ved pædagogikken flyder væk, og at pædagogikken som videnskab opløses. Billedet aktualiserer altså ikke så meget en selvstændighed fra hjælpedisciplinerne, som det repræsenterer behovet for en identificering af det særligt pædagogiske, der knytter hjælpedisciplinerne bevidst og begrundet til pædagogikken. Hermed foranlediges en fokusforskydning fra den problematiske forståelse af relation til hjælpedisciplinerne til en

---

interesse for, hvad der defineres som det særligt pædagogiske ved videnskaben. Måske er der her anledning til yderligere arbejde, med det som Callewaert døbte pædagogikkens gåde, og som også en del af de andre forskere i det pædagogiske felt berører (Østergaard Andersen, 2012; Grue Sørensen, 1965). Det handler altså om, at hvis pædagogikken skal forstås som andet og mere end blot en samling hjælpediscipliner uden klart definerede afgrænsninger, så må den nødvendigvis samles om det, der definerer den pædagogiske videnskab, som en særligt pædagogisk videnskab. Til denne bearbejdning er det også nødvendigt at forholde sig til hjælpedisciplinerne, om man så inspireres af Borgnakkes gensidige relationer og begrundelser for inddragelse, eller om man som Bayer forstår hjælpedisciplinerne som en del af pædagogik som videnskab, der kræver reflektiv og bevidst bearbejdning.

Fra inter- til intradisciplinær

I forhold til at forstå pædagogik som selvstændig videnskab i en tværvideenskabelig sammenhæng, så er det altså utilstrækkeligt at betragte og definere pædagogikken som tværfaglig, da dette ikke i sig selv identificerer den pædagogiske videnskab og dermed selvstændiggør. Hermed aktualiseres atter pædagogikkens selvstændighed, ikke som en løsrivelse fra hjælpedisciplinerne, men som en identificering af det særlige pædagogiske, der også inkluderer hjælpedisciplinerne og altså pædagogikkens tværfaglige element.

I forhold til at forstå pædagogikken som selvstændig, er det måske nødvendigt med en bevægelse, hvor hjælpedisciplinerne på en eller anden måde knyttes ind til den pædagogiske videnskab og gøres til en del af pædagogikkens måde at forstå sig selv? Hvor det tværfaglige aspekt ikke konstant giver anledning til at henvise til hjælpedisciplinernes oprindelse, men i stedet samler sig om den pædagogiske genstand og er med til at definere det som en særlig pædagogisk videnskab.

Med afsæt i forståelserne fra den internt-pædagogiske kontekst, hvor en bevidst og reflektiv brug af hjælpedisciplinerne blev aktualiseret i relation til at forstå pædagogikken som selvstændig videnskab, er det måske lige netop dette erkendelsesarbejde, der er nødvendigt i for at kunne skabe en manøvre, hvor forståelsen af pædagogikken udvikles fra at være interdisciplinær og tværfaglig til at betragtes intradisciplinær. Hermed forstås en begrebsliggørelse, der i højere grad giver anledning til at betragte hjælpedisciplinerne som en del af pædagogikken i stedet for at referere til hjælpedisciplinens oprindelse. Det skal ikke forstås som et forsøg på at ende i det, Østergaard Andersen benævner isolationsfælden, men som en metode og mulig vej, til at holde fokus på det særligt pædagogiske ved den pædagogiske videnskab, når vi forsøger at forstå denne. Formålet er altså, ved bevidste og refleksive bearbejdninger, at knytte hjælpedisciplinerne til den pædagogiske videnskab, på en kvalificeret måde,

hvor begrundelserne og refleksionerne er på plads.

En sådan bevægelse er således inspireret af behovet for på en eller anden måde at kunne identificere pædagogikken i den tværvideenskabelige kontekst, hvor pædagogikken som videnskab ellers har risiko for at flyde ud som en tværfaglighed i det tværvideenskabelige.

Udvikling af videnskabsforståelsen?

En anden interessant refleksion, der opstår af samspillet mellem forståelsen af fænomenet i de to kontekster, knytter sig til den dynamiske tilgang til videnskabsbegrebet, som blev fremlagt i forbindelse med det internt-pædagogiske felt. Kan det tænkes, at betydningstilskrivelserne, der knytter sig til videnskabsidealet, kan udvikles, så det kan rumme pædagogikken som selvstændig videnskab? På sin vis, er netop det tværfaglige fokus udtryk for et sådant syn på videnskabelighed, hvor pædagogikken faktisk har mulighed for at anerkendes som legitim. Dog er der i artiklen blevet argumenteret for nødvendigheden af at vende tilbage til spørgsmålet om selvstændighed, før denne bevægelse kan lykkes. Det er nok nødvendigt med et yderligere identificerings-arbejde, der samler hjælpedisciplinerne til den pædagogiske videnskab, måske med sigtet at forstå pædagogikken som intradisciplinær, for således at kunne forstå pædagogikken som noget andet og mere end udtryk for en tværfaglighed, der praktiseres i det tværvideenskabelige arbejde?

Det tværvideenskabelige fokus tydeliggør altså et behov for, at pædagogikken defineres som noget andet og mere end tværfaglig. Her er forståelsen, at begrebet tværfagligt ikke fungerer samlende og at pædagogikken derfor risikerer at udvandes, når den indplaceres som tværfaglighed i tværvideenskabeligheden. Intentionen med at definere den pædagogiske videnskab som intradisciplinær, henviser hermed i særligt grad til en forståelse af, at pædagogikken stadig mangler begrebsliggørelser og afklaringer i forhold til at forstå sig selv som selvstændig videnskab. På den måde kommer forståelsen af pædagogikkens selvstændighed til at dreje sig om, hvordan bearbejdningen af pædagogikkens hjælpediscipliner, kan fungere samlende for den pædagogiske videnskab.

Sara Dalgaard Christoffersen, kandidatstuderende ved Pædagogik, Københavns Universitet. Har været instruktør i faget: udvikling og læring. Er interesseret i ungdomsuddannelserne og har arbejdet særligt med gymnasieskolerne og de dertil knyttede fastholdelsesproblematikker aktualiseret efter reformen.

Kontakt: sara.christoffersen@gmail.com.

LITTERATURLISTE

Andersen, P. Ø.(2012): Kapitel 4, Principielle pædagogiske spørgsmål. I: *Klassisk og moderne pædagogisk teori*. 2. udgave. Hans Reitzels forlag.

Andersen, P.Ø.(2007): Kapitel 3, Pædagogik og pædagogiske teorier i Danmark fra 1960. I: *Klassisk og moderne pædagogik*. Hans Reitzels Forlag.

Bayer, Søs(1999): Et ofte gentaget tema: Om udvikling som begreb og fænomen i pædagogisk tænkning og praksis. I: *Pædagogiske refleksioner*. Klim.

Borgnakke, Karen(2008): Professionsorienteret forskning: Hvad er opgaven, krumtappen og den videnskabelige basis? I: *At sætte spor på en vandring fra Aquinas til Bourdieu. Æresbog til Staf Callewaert*. Samfundsvidenskabelig forskning.

Callewaert, Staf(1994): Om det som (måske) savnes i dansk pædagogisk forskning. I: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 4/1994.

Callewaert, Staf(1987): Om pædagogisk teori som plage. I: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 6/1987.

Det Humanistiske Fakultet(2011): *HumanT – hvad er det moderne humaniora? Den humanistiske tænketank*. Det humanistiske fakultet, Københavns universitet. Kan hentes på: http://hum.ku.dk/faknyt/nyheder_fra_2011/2011/januar/humant/

Grue-Sørensen, K.(1956): Indledning. I: *Opdragelsens historie* 1. Gyldendal.

Grue-Sørensen, K.(1965): Om pædagogikken som selvstændig videnskab. I: *Pædagogik mellem videnskab og filosofi*. En samling essays. Gyldendal.

Højberg, H.(2009): Hermeneutik. I: Fuglsang, L. & Bitsch Olesen, P.: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. Roskilde universitetsforlag.

Nordenbo, Sven Erik(1984): *Bidrag til den danske pædagogiks historie*. Museum Tusulanums Forlag.

Øland, T. (2007): Sammenligningens væsen. Lærerstykker fra forskningspraksis, I: Alsmark, G.; Kallehave, T og Moldenhawer, B. (eds.): *Inklusions- og eksklusionsprocesser i Skandinavien*. Stockholm: Makadam förlag.